

Oberts al món, oberts al canvi. Divagacions sobre la idiosincràsia andorrana

**Montserrat RONCHERA
i SANTACREU**

L'obertura d'Andorra al món és un tema que ve de lluny. El nostre petit país, com moltes regions muntanyenques, ha conegut al llarg de la seva història diferents tipus de moviments relacionats amb la seva economia i amb l'obertura a un entorn més o menys llunyà.

A l'edat mitjana, la necessitat de supervivència així com els imperatius de la transhumància o dels intercanvis comercials ja van afavorir l'inici de moviments migratoris, que es van anar succeint al llarg del temps fins ben entrat el segle XX, quan, com tots sabem, amb la creació i l'obertura de noves infraestructures la tendència es va invertir i vam passar a ser un centre d'afluència d'immigració, bàsicament laboral, que es va completar amb l'acolliment de refugiats polítics. Posteriorment, es va expandir de forma important fins a l'entrada del segle XXI, acollint més treballadors, turistes i nous residents que –bé de forma temporal o amb voluntat de permanència– buscaven gaudir del magnífic entorn, de la seguretat i de la bonança fiscal que tenia el nostre país, van acompanyar i contribuir al que va ser un creixement econòmic extraordinari.

A hores d'ara els moviments de població, sempre lligats a l'economia, sembla que hagin sofert un gir i que les necessitats de la població fan que haguem tornat a un moviment emigratori, en funció del qual un gran nombre de residents han retornat als països d'origen, i que també ha significat que molts nacionals, moguts pels condicionants laborals inherents a la seva formació, s'hagin vist portats a buscar en altres contrades la feina que no trobaven aquí. D'altra part, les necessitats de l'Estat, plasmades en eines legislatives i reglamentàries –com la recent Llei d'inversió estrangera–, fomenten un moviment immigratori en què es busca no solament l'arribada de capital sinó també la captació selectiva de *talent* –eufemisme destinat a definir persones altament qualificades professionalment i alhora amb bon poder adquisitiu.

Aquesta doble realitat –d'una part, la fuga de professionals nacionals i de l'altra, l'atracció de professionals estrangers– mereixeria *per se* una anàlisi detallada; tanmateix, la meua reflexió pretén versar sobre aquelles altres contradiccions, tan pròpies de la idiosincràsia andorrana, que si no som capaços de definir, analitzar i superar difícilment ens permetran gestionar el canvi que requereix el nostre país per encarar amb garanties el seu futur.

Però, quina és la idiosincràsia andorrana?

El caràcter muntanyenc es troba descrit en moltes obres de referència, de forma més generalitzada o més específica. Gairebé sempre apareix de forma clara que, més enllà de l'entorn humà, aquest caràcter és majoritàriament conseqüència de la realitat geogràfica i climatològica d'aquestes contrades. Així, aquestes condicions externes que influeixen de múltiples maneres també han marcat trets de personalitat i de comportament, alguns dels quals es perpetuen encara avui.

Deixant de banda els estereotips més habituals, sí que s'ha pogut constatar que l'aïllament al llarg de temporades dilatades en el temps, les infraestructures deficientes que obstaculitzaven o dificultaven els intercanvis, la duresa del cultiu de la terra i de la cria de bestiar en unes condicions extremes, feien de l'home i de la dona de muntanya persones resistent moralment i físicament i, ahora, feréstegues. Les dificultats de l'economia familiar, basada en la supervivència i sovint en pocs o nuls guanys, fomentava la prudència i la mesura en relació al treball o als petits negocis que es podien desenvolupar. Tot i la solidaritat –basada en la necessitat–, palesa i recollida en bon nombre d'obres històriques i, bàsicament, reflectida en la convivència amb el veïnat, la protecció a ultrança de la casa (amb tots els seus membres) portava a un individualisme important. La rusticitat de l'entorn, lligada a les poques celebracions i festivitats de què podien gaudir els muntanyencs, feien que es desenvolupessin un bon sentit de l'humor i una ironia aguda –que sovint tenia per objecte allò que era aliè– i que les bromes i les històries anessin passant per les diferents generacions, sovint a costes d'un poble o d'una vall veïna. Finalment, tot i la generositat dels habitants de les valls, glossada en diferents moments mitjançant la descripció de la bona acollida que es donava al visitant, una certa reserva i força desconfiança marcaven les relacions amb els forasters, amb allò desconegut que potser es percebia com una amenaça.

Aquests trets van ser també els propis dels andorrans fins que es van iniciar els primers moviments d'immigració: primer van venir els espanyols, després els francesos i, més endavant encara, els portuguesos, i es van produir creuaments i assimilacions entre nacionals i estrangers. Això, lligat a l'arribada de turistes, a partir dels anys 60, i a la consegüent reconversió que es va produir en moltes llars –on es va anar passant de les feines de la pagesia o de la ramaderia als treballs del comerç, del càmping, de l'hotel o de les estacions d'esquí–, així com, més endavant, l'accés de les generacions més joves a l'educació adquirida als països veïns, va fer que el caràcter dels nacionals anés evolucionant en paral·lel a aquests canvis. Es va guanyar en habilitats socials –totes aquelles propícies a l'intercanvi– i es va consolidar un esperit emprendedor fet de la constància, del bon coneixement de l'entorn i d'uns objectius sempre encaminats al creixement i al guany –recordem les asseveracions de fa uns anys en què Standard & Poors registrava per Andorra un creixement econòmic superior als veïns Espanya i França.

Curiosament, i al llarg de molts anys, tot i la manca de mecanismes d'integració proposats i dirigits per les administracions, la major part de les persones residents estrangeres o nacionalitzades, tot i mantenir en molts casos la seva llengua i cultura, han anat interioritzant i adquirint els trets característics de la idiosincràsia andorrana. Durant molt temps, i encara avui, hem pogut constatar l'existència d'una població heterogènia pel que fa a usos i costums però prou homogènia des d'un punt de vista comportamental, i hem pogut retrobar de forma comuna persones pugnaces, emprenedores, individualistes, prudents i conservadores, també iròniques, i

que, en determinats moments i circumstàncies, seguien mantenint una actitud de desconfiança vers el desconegut.

Aquests darrers temps la nostra economia ha sofert una inflexió. En la dècada del 2000 s'ha constatat que el PIB estava pràcticament estancat i que els sectors del comerç al detall, dels petits hotelers i de la indústria han començat a patir seriosament, agafats per l'abraçada nefasta del sector de la construcció. Finalment, la gran crisi econòmica internacional d'aquests darrers anys també ha tocat de ple els nostres principals clients turistes i, de retruc, a nosaltres. Doncs cal dir que, també en aquestes circumstàncies desfavorables i amb els canvis portats per la crisi, la idiosincràsia andorrana s'ha fet novament patent. L'aspecte més prudent i conservador s'ha revelat al nivell més alt de la societat andorrana i hem pogut veure com els grans inversors preferien invertir a fora o, simplement, no fer-ho. Per una altra part, la desconfiança s'ha fet més palesa, les accions encaminades a atraure l'estranger s'estan percebent al carrer com una amenaça i sobretot en els sectors productius de l'economia. Mentrestant, en altres capes de la societat ha aflorat un sentiment de frustració, en veure com fallen els mecanismes més simples a l'hora de trobar un lloc de treball o, senzillament, les poques possibilitats i els escarrassits estímuls existents a l'hora de créixer professionalment en l'empresa privada, i fins i tot en el sector públic.

Quina és la realitat actual que hem d'afrontar i com sobreviure-hi?

Ja fa uns quants anys que sabem que l'economia mundial es troba immersa en un procés de globalització i els ciutadans andorrans som conscients que no en podem quedar al marge. Ja s'ha dit a bastament que ens trobem en un model econòmic esgotat, i tenim al llarg de la nostra història més recent nombrosos estudis que ho avalen: des del Pla estratègic i el Pla d'accions encomanats pel govern Ribas l'any 1994, passant per nombrosos plans de màrqueting i per l'*Andorra 2020* de McKinsey, tots han coincidit en la necessitat de diversificar. Finalment, hem arribat a la recent Llei d'inversió estrangera, que sota la tutela de Monitor Group pretén posar fil a l'agulla en aquesta direcció. Tot plegat, treballs i iniciatives encaminats a reorientar l'economia, a definir quina hauria de ser la nostra evolució i a portar el país cap a nous camins de prosperitat.

Però, què passa més enllà d'aquestes teories que sembla que ja dominem a la perfecció i que no acaben d'engrescar o fins i tot de ser cregudes per la nostra població? Quina és la nostra realitat al dia d'avui? Els governants han anat alternant teories diverses; en alguns temes les discrepàncies, segons el color polític, han estat força notòries i tot plegat ha portat la ciutadania a viure una situació d'incertesa en què costa discernir i acceptar els riscos i els avantatges que es poden derivar d'una política o d'una altra. Pitjor encara: com que no s'afronta el repte de definir clarament cap a quin model econòmic hem d'anar, les accions empreses, com ara la Llei d'inversió estrangera, encara agreugen la incertesa, per exemple molt concretament quan ens trobem en la disjuntiva de veure com l'Estat legisla i reglamenta l'entrada de capitals estrangers acompanyats de professionals que se suposen extraordinaris (en el sentit que sembla que aquí no n'hi ha d'equivalents) i quan aquesta tossuda idiosincràsia andorrana s'entesta a voler mantenir especificitats i a preservar allò que tantes dècades ha costat d'aconseguir. Tot plegat empitjora a més per la incertesa i la manca de capacitat de resposta dels poders públics, que cadascú percep més o menys negativament en la seva realitat quotidiana.

Ens trobem abocats al canvi, no solament a assumir canvis institucionals, legislatius i reglamentaris, però també canvis en l'àmbit personal, ja siguin canvis de caràcter econòmic –canvis de poder adquisitiu o canvis d'estatus, canvis per reconversió o transformació professional, o canvis per migració, anant a cercar fronteres enllà allò que ja no es troba aquí– o canvis més profunds, en la personalitat o la manera de fer, per tal d'afrontar aquesta evolució necessària amb força i coneixements.

Molts polítics, experts i dirigents parlen de la necessitat de consens, d'aplegar esforços, de treballar junts o de remar tots en una mateixa direcció. Tot plegat molt bones paraules i molt bones intencions, que costen d'interioritzar i de plasmar quan, precisament, entre la ciutadania pocs tenen clar la direcció i el sentit cap on s'ha d'anar i, menys encara, la direcció i el sentit cap a on es va.

Amb aquestes perspectives és molt difícil proposar la o les maneres d'actuar per encarar aquests canvis i els reptes que se'n deriven, però allò que sí apareix de manera molt clara són les àrees de millora que hem de treballar, tant col·lectivament com individual.

Un primer sentiment a controlar és la pèrdua de confiança en el mateix país i en un mateix; cal encarrilar la incertesa que sembla que submergeix tantes persones i sobrepassa actituds nacionals o personals excessivament crítiques, que sota el cobert de l'humor o de la ironia potser no fan sinó amagar complexos d'inferioritat absurds a totes llums.

També ens cal superar la recança a la possibilitat de perdre, la por al foraster, el temor a l'aliè. Les nostres especificitats estan prou consolidades; ara bé, les hem de fer evolucionar d'acord amb els temps presents i pensant ja en temps futurs. La globalització, les tecnologies de la informació, fan que tot el coneixement circuli molt ràpidament i aquesta realitat, que és la nostra, ens ha de portar a molta més adaptabilitat.

Igualment hem de guanyar en agilitat i flexibilitat. Aquestes formes d'actuar, tant en l'àmbit personal com en el professional, no signifiquen perdre les nostres arrels ni la nostra manera de ser i actuar. La saviesa popular diu que és tan gran la resistència del pi com la del jonc, amb la diferència que en grans tempestes el primer pot ser arrancat de soca-rel mentre que el segon es doblega però no es trenca.

Una altre gran esforç que cal fer és superar aquest individualisme exacerbat heretat dels ancestres. Ens cal pensar en plural, posar la societat –i nosaltres com a part d'ella– al centre dels nostres pensaments i accions, de la mateixa manera que cal posar el guany individual al lloc que es mereix –anteposant sempre el bé comú al bé privat, per una simple qüestió de sostenibilitat i de durabilitat d'allò que som i que volem transmetre a les generacions futures.

Un repte important es troba també en mans dels governants: es tracta de fixar de manera urgent la direcció en què cal avançar. Per això resulta imprescindible defugir de disputes estèrils, perquè el temps apressa. Només és avaluant junts la situació real del país i de l'entorn internacional, i mirant plegats en un mateix sentit, que es podran prendre les decisions difícils i valentes que les perspectives actuals reclamen; ben encaminades, rebran el suport dels habitants del país, que les espera amb ànsia.

També cal que siguem conscients que, tot i la globalització cada cop més present al món, tots els països, petits o grans, es troben en la nostra mateixa doble necessitat d'integrar-se al món global tot preservant la seva identitat. Per això, com a país també hem de perdre aquesta sensació d'individualisme per ser capaços d'acompanyar i donar reforç a la nostra acció amb altres

països de circumstàncies, cultures i objectius similars als nostres. Hem de guanyar en visió estratègica i global, potenciant les nostres especificitats locals.

Conclusions

Nietzsche va parlar molt de la idiosincràsia dels pobles; entre altres coses, va dir que "quan un poble té moltes coses fixes demostra que es vol petrificar i que aspira a convertir-se en un monument, com li va passar al món egipci". La seva idea era clara: l'estaticisme només porta a considerar que sols existeix allò que està quiet, el que no canvia no esdevé, i el que no esdevé no és. Si no volem acabar sent la referència d'algun filòsof del futur, com ho va ser el món egipci per a Nietzsche, o un cas d'estudi a les aules universitàries, hem d'afrontar d'una vegada per totes el canvi amb voluntat i decisió.

Hem d'integrar els canvis exteriors com un impuls que ens propulsa, més que com una locomotora que ens arrossega i, sobretot, hem de portar a terme i assumir els canvis interiors imprescindibles perquè Andorra s'obri al món en condicions. Uns canvis que tots i cadascun de nosaltres hem d'integrar per continuar sent competitius individualment i col·lectivament, de manera a mantenir una trajectòria de benestar, per a tots els habitants, i de prosperitat calculada a la mesura de la talla del país, dels seus recursos i de les seves capacitats.

Montserrat Ronchera i Santacreu,
consultora i empresària R Consultors